

.....

Abegi kosmopolita, Europa eta globalizazioa

Jacques Derrida in memoriam

IGNAZIO AIESTARAN

Sarrera

Jacques Derrida (El-Bihar, Aljeria, 1930eko uztailaren 15a - Paris, Frantzia, 2004ko urriaren 9a) globalizazioaren garaiko ikur bihurtu da. Berak aurreikusi zuen hizkuntzak lortu ahal duen indarra informazio eta komunikazio gizar-tean. Berak ere aurreikusi zuen pentsamendu tradizionalaren bukaera hizkuntza kolonizatzaile gisa —logozentrista esango luke—, inbasio kultural eta botere tekno-ontologiko bilakaturiko hizkuntza, hain zuzen. Giza zientzia batzuen erretorikaren gehiegikeria kritikatzeko hasi ondoren, azken urteotan *déconstruction* edo deseraikitzearen mugimendutik adiskidetasunaren eta abegiaren politika eraberritzen hasi zen, eta Jürgen Habermasekin batera manifestu sendoa sinatu zuen Irakeko gerraren aurka eta Europarako izaera politiko berriaren alde.

Logozentrismoari eta fundamentalismo sasi-razionalistari egin zien kritikak, „halaber, bultzatu zuen abegi hori abian jartzera, *International Parliament of Writers* erakundearen sortzaile izanik, Adonis, Breyten Breytenbach, Édouard

.....

► **Ignazio Aiestaran** idazlea eta Filosofian doktorea da.

Glissant, Salman Rushdie, Christian Salmon eta Pierre Bourdieu idazle eta pentsalariekin batera. Parlamentu berezi horretatik hainbat nazio eta kulturatako idazle erbesteratuei babesa eman zieten, Salman Rushdierengandik Wole Soyinkarengana.

Gure artean ere egon zen. 1981eko udan, Parisko *École Normale Supérieure*n irakasle, Derrida Euskal Herriko Unibertsitatera etorri zen filosofia-ikasbide batzuk ematera. Karrikaratuak dira *La filosofía como institución* liburuan (Bartzelona, Granica, 1984).

Hori guztia dela eta, egia da Derrida zendu dela, baina etorkizunerako bere ondare abegitsua utzi digu, berak amets gisa baieztatu zuen hil osteko adierazpena: «demokrazia promes bat da», edonoiz betetzeko promesa, edonoiz eta edonon, orain eta hemen.

1968ko maiatzetik 2001eko irailaren 11ra

La pensée 68 (Paris, Gallimard, 1986) liburuan Luc Ferry eta Alain Renaut-ek gogor kritikatu zuten postmodernismoaren pentsaera, 68ko maiatzaren pentsaera zela baieztatuz. Ferry eta Renauten ustez Pierre Bourdieu «Marx frantsesa» zen, Lacan «Freud frantsesa», Foucault «Nietzsche frantsesa» eta Derrida «Heidegger frantsesa». Eta, oro har, egile horien arabera, Foucault, Lacan eta Derrida Heideggerren jarraitzaileak bertzerik ez ziren hurrengo batuketa soziofilosofikoetan:

Foucault = Nietzsche + Heidegger

Lacan = Freud + Heidegger

Derrida = Heidegger + Heidegger

Horrela, 68ko maiatzaren egituratzearen filosofia edo postestrukturalismoa kritikatu zituzten Ferry eta Renautek. Baina gauzak ez dira hain errazak, 68ko eztabaidetan egiaztatu zen eran. Lucien Goldmann-ek 68ko maiatzaren lelo bat komentatzen zuen Sorbonako arbela batean: «Egiturak ez dira karrikara joaten». Beranduxeago 1969ko mintegi batean Jacques Lacanek erantzuna eman zion:

«Maiatzaren gertakizunek zerbait erakusten baldin badute, horixe da egiturak karrikara joaten direla hain zuzen».

Gaurko globalizazioan egiturak ez dira karrikara aterra: karridak, hiriak, kontinenteak, planeta osoa irentsi dute egitura teknoekonomikoez eta militarrek. Marshall McLuhan-en herri globala ere heldu zaigu, baina orain dakusagu, McLuhanek baino garbiago, herri globalaren maizterra Marcuseren gizaki dimentsiobakarra dela eta gizaki horren ideiak pentsamolde bakarrarena direla (horretarako, ikus I. Aiestaran: «General Intellect & CIA: globalizazioa edo inperialismoa?», *Jakin* 122, 2001, 31-53. or.). Hortaz egia izaten jarraitzen du Joseba Sarrionandiak errandakoak:

Itzelezko aldaketa teknologikoak ari dira gertatzen, eta ziberespazioaren teorikoak modernizazio, progreso eta askatasun unibertsalaz mintzo dira.

Baina ez da egia aurrerapen teknologikoa denontzat denik. Arrazoi ekonomiko eta ekologikoengatik, modernizazioa minoria batentzat baizik ez da. Munduaren desoreka errejional eta soziala izugarria da eta ez da kultura teknologikoaren distribuzio igualitariorik izanen.

Globaltasunean, ez da egia denak on-line egongo garerik (J. Sarrionandia, *Hitzen ondoeza*, Tafalla, Txalaparta, 1997, «Teknologia» sarrera).

Azken urteotan Derridaren pentsamendua 68ko m a i atzetik 2001eko irailaren 11ra igaro da, postestrukturalismotik globalizazioaren ondorioetara, Aljeriako sorterritik Europako demokraziaren ametseraino.

Globalizazioa hausnartzeko leku on bat: Aljeria

Jacques Derrida hizkuntzaren pentsalaria izan da globalizazioaren eta Interneten garaian. Bere jarrera filosofiko eta politikoa uler dezagun, bere biografia ikusi behar dugu. No n malean frantsesa dela baieztatzen da, baina, arlo guztietan bezala, Derrida frantses berezia zen, batik bat idazterakoan, hitz egiterakoan. Adibidez, bi esaldi kontraesankor

rretan adierazi du Derridak bere historia *Bestearen eleba - kartasuna* liburu autobiografikoan (*Monolinguisme de l'autre ou la prothèse d'origine*, Paris, Galilée, 1996):

1. Hizkuntza bakar batean baino ez da hitz egiten, edota mintzaira bakar batean baino.

2. Ez da inoiz hitz egiten hizkuntza bakar batean, edota ez dago mintzaira hutsik/garbirik.

Hasteko Derridak azaltzen du ez zela frankofono hutsa, franko-magrebtarra baizik. Filosofoaren erranetan, frankofonoen artean hurrengoak dira:

1. Magrebtarrak ez diren frankofonoak, hitz batean, Frantziako hiritar frantsesak.

2. Frantsesak eta magrebtarrak ez diren frantsesak: suitzarrak, kanadarrak, belgikarrak, afrikarrak.

3. Frantsesak izan eta izango ez diren frankofono magrebtarrak: marokoarrak eta tunisiarrak, kasu.

Hala ere, Derridak ez zuen bere burua ikusi hiru multzo horien artean. Jaiotzez magrebtarra eta frantsesa zen aldi berean bere ustez. II. Mundu Gerran, Okupazioan, Aljeriako judu gisa, 1940ko urritik aurrera, herritartasuna edo naziotasuna kendu zioten, eskolan nabaritu zuenez. Derridak azpimarratu du erabaki horretan arduradunak ez zirela alemanak, frantsesak baizik. Ez ziren kanpoko okupatzaileak, barrukoak baizik. Jaiotzez frantsesa izanik ere, Frantziako herritartasuna gabe geratu zen. Derrigorrez hizkuntz solipsismoa topatu zuen gerra garaian. Alde batetik ez zen gai Aljeriako hizkuntza ez-frantsesa (arabiera dialektala, berberea) mintzatzeko, eta bertzetik eskolan Frantziako hizkuntzatik kanpo geratu zen Okupazioan.

Zein zen, orduan, bere ama-hizkuntza testuinguru hartan? Ematen du garai hartan Derridaren haurtzaroa adierazirik gabeko adierazlea zela. Aljeriako politika kolonialistan ez elebakartasuna zen legea, besteak inposatutako elebakartasun-legea. Ezabatutako hizkuntza (arabiera, berberea) hizkuntzarik arrotzena bihurtu zen, batik bat, Derida haurra bezalako «judu indigena» batentzat. Frantsesa zen bere ama-hizkuntza, inposatutako hizkuntza, bere

iturria, erregelak, arauak eta legeak bertze leku batean baitzeuden, metropolian baitzeuden, Hiri-Buru-Ama-Aberrian hain zuzen. Hiri-Buru-Ama-Aberria metropolia zen, kanpoko, ama-hizkuntzaren hiria, hiritartasun eta heritartasuna.

Paradoxa da Paris literaturaren hiri(buru)a izanik ere ama-hizkuntzaren metropolia urrun zegoela, oso urrun, itsasoz haraindikoa. Derrida haur a ren begietatik, orde, Parisi itsasoa falta zaio, Aljeriako itsasoa, Afrikako kontinentea, bestelako hizkuntza. Hemeretzi urte zituela, *Ville d'Alger* itsasontziz, lehenengo aldiz metropolira heldu zen. Orduan buruz ikasitako metropolia, geografia-ikasbi-deetan memorizatua, bere begien aurrean agertu zitzaion. Horrela, Frantziako idazkera eta literatura hartu zituen, baina Aljeriako intonazioa eta doinua galtzeke, doinua gorputzean eramaten baita, inoiz ez idazkeran.

Horrela, ikasbide filosofikoa ulertu zuen Derridak: ez dago hizkuntza hutsik, hizkuntza garbirik. *Pied noir* gisa, dekonstrukzioa edo deseraikuntza garbitasunaren axiomaren eta jatorriaren sinpletasunetik kanpo kokatzen zen. Hori zen bere «Aljeriako independentzia», bere hitz zehatzak aipatzearren.

«Pied noir», gazte judu afrikarraren elebakartasuna neurotikoa zen: frantsesa zen bere hizkuntza bakarra, jatorrizkoa, jatorriz emana eta kendua batera, arrazoimen eta eromenaren artean. Hizkuntza aztarna bertzerik ez zen, mamua, haustura eskizofrenikoa, batasunik gabeko bakartasuna. Horrela ulertzen da hizkuntza bakar batean baino ez dela hitz egiten, eta ez dela inoiz hitz egiten hizkuntza bakar batean.

Derridak horrela ikasi z(it)uen bere hizkuntza(k), ikasi zuen bere hizkuntza(k) eraikitzen eta deseraikitzen, galdutako oroimen eta denboratik harago.

Derridak ez zuen Aljeria ahaztu sekula santan. Hamarkada batzuk igarota, «Algérie, La guerre des Frères» artikuluan (*Temps Modernes* 580, 1995), Aljeriaren alde jokatzen zuen, lau aldiz, lau puntutan, politikoki neutroa ez zelako. Orduan programa politiko bat idatzi zuen Aljeriaren alde eta biolentzia eta gerra zikinaren aurka:

1. *Nazioarteko elkartasun berriaren alde*, erantzunak eta soluzioak aljeriarren eskuetan izanik ere, konponbide politikoak ez baitaude Nazio-Estatuaren hiritarren eskuetan. Gerra Zibila saihesteko, kanpo-zorra, langabezia, miseria, hondamen-pobretzea konpondu behar dira nazioarteko finantza-erakundeei dei eginez.

2. *Hauteskunde-itun berriaren alde*, hurrengo urratsak dirada bide: a) hauteskunde-konpromisoz beteriko egutegi bat; b) argudioz beteriko eztabaida publikoa, prentsa askea dela medio; c) hauteskunde-emaizta errespetatzea eta prozesu demokratikoan txandaketa onartzea. Bozez gain, bizitza demokratikoa, zuzenbidezko estatua, adierazpen-askatasunaren onarpena, gutxiengoaren eskubidea, txandaketa, hizkuntzen aniztasunarena, ohitura eta sinesmenena ere kokatzen ditu Derridak prozesu demokratiko horren sustraian.

3. *Teologikoa eta politikoa banantzearen alde*, demokraziak Estatua eta botere erlijiosoa bereizten dituelako. Horretarako laikotasun erradikala behar da, baita fedearen erabilera ere. Eztabaidatzeko eta interpretatzeko askatasuna proposatu zuen erlijio bakoitzaren barruan, Islamen exegesi-irakurketa politiko ezberdinak ager daitezen, arrazakeriaz beteriko anti-islamismotik itzurtzeko asmoz eta anti-islamismo honetatik sorturiko biolentzia islamiarra galarazi nahian.

4. *Hirugarren Estatu berriaren alde*, muturretan ez dauden aljeriarrak aldarrikatuz. Horretarako biziaren lekuen alde, bizilekuen alde, heriotza-zigorra, heriotza-mehatxua, tortura eta erailketa kondenatu behar dira Aljeriako gizartean, ezetza eman behar zaie. Azken buruan, gerra zibila giza gerra da eta batez ere gizon-gerra, gizonezko gerra, emakumeen aurka, eta hemen Hirugarren Estatuan Aljeriako emakumeek askeak izan behar dute etxeetan eta karrketan, eskolan eta unibertsitatean, lantokietan eta erakunde guztietan.

Lau urrats horietan Derridak deskribatu digu programa altermundialista bat, Afrika eta Europa elkartuz, bizitza eta biziaren alde, emakume eta gizonen alde.

Idazleen Nazioarteko Parlamentua

Aljeriaren aldeko manifestu horren garaian, 1993an hain zuzen, *Parlement des Écrivains* sortu zuen Derridak Wole Soyinka, Édouard Glissant, Salman Rushdie, Christian Salmon eta Pierre Bourdieurekin. Sorrera-gutunean Rushdiek zera idatzi zuen:

Idazleak herri ezberdinetako hiritarrak dira: [...] mugarik gabeko irudimenaren erresumakoak, erdi galdutako oroi-menaren eskualdekoak, bihotzaren federazioetakoak, kartsu eta jelatuetakoak batera, espirituaren estatu batuetakoak, desioaren nazio zerutar eta infernutarretakoak, eta apika jabetzako lurrik nagusietakoak: hizkuntzaren errepublika askekoak.

Hizkuntzaren errepublika askea globalizatzeko bertze era bat da, era altermundialista, era (des)eraikitzailea. Hori dela kausa, munduko jazarritako idazleak babesteko jaio zen Idazleen Nazioarteko Parlamentua.

Estrasburgen, 1996ko martxoaren 21ean, Idazleen Nazioarteko Parlamentuan, «Cosmopolites de tous les pays, encore un effort!» izeneko hitzaldia eman zuen Derridak, globalizazioaren eta mundializazioaren garaian kosmopolitika berria asmatzearren. Kosmopolitika hori Nazio-Estatuaren subiranotasun eta nazioarteko egituretatik harantz doa. Lehenik kosmopolita izateko galdetu behar da zer den *polisa* globalizazioaren garaian, zer den hiria. Gaur hiritartasun berria(k) d(it)ugu mundu globalean: hirira ailegatzen diren atzeritarrak, etorkinak, erbesteratuak, deserriratuak, deportatuak, herrigabeak, aberrigabeak, egoitzen ez direnak, bertzeak bertze. Jazarritako idazleak ere hiritartasun berri horretan sailkatzen dira.

Hiritartasunaren sailkapen berri horiek *polisa* eta politika, hiria eta hiritartasuna aldatzen dituzte kosmos global batean. Horrexegatik Idazleen Nazioarteko Parlamentutik Derridak proposatu zuen hiri batzuk babesleku bihurtzea, babes-hiriak (*villes-refuges*) izendatzea, Emmanuel Lévinas eta Daniel Payoti jarraituz. Hiri horietako xedea asilo-eskubidea da, inperio eta Nazio-Estatuetatik

haraindian. Babes-hirien sare bat ezarriz Estatuaren subiranotasuna ez da azken hitza izanen hiritartasun berriaren kosmopolitikan. Erran dezakegu horrela bertzelako mundu bat posible dela, bertzelako hiri bat, bertzelako subiranotasun bat.

Derridak sumatu zuen babes-hiria ohizko subiranotasunaren aurkako ideia zela. Babes-hirien aldeko apustua egin zuen hasiera-hasieratik, batik bat, bertzelako Europa bat (des)eraikitzearen. Babes-hiriak hiri franko eta irekiak dira, abegi onaren hiriak. Arestian aipatutako hitzaldian Hannah Arendt ekartzen digu gogora Derridak, Nazio-Estatuaren gainbehera, giza eskubideak, gutxiengo nazioak eta Estaturik gabeko herriak azpimarratu zituen Arendten filosofia. 1950eko hamarkadan Arendtek ohartarazi zuen asilo-eskubidea arrisku larrian zegoela, *Heimatlosen* pertsonak, herrigabeak, deserriratuak ikusiz. Horrexegatik hartu zuen Arendtek Erdi Aroko eskubidea ikur gisa: *quid est in territorio est de territorio*, horrek izan behar zuen nazioarteko eskubidearen idatzi gabeko legea hiritartasun herrigabe bat lantzeko, landatzeko. Errefuxiatuen mugimenduak mundu-gereen Europan eta mundu kolonialistan bi aukera zeuzkan garai hartan: aberriratu ala nazionalizatu, bertzerik ez. Derridaren galdera da nola asma dezakegun asilo-eskubidea aberriratzeko eta nazionalizatzeko.

Beraz, babes-hiria ez da bertze hiri bat, eskubidea eta politika egiteko bertze modu bat baizik. Babes-hiriek asiloa eta abegia eskaini behar dituzte. Herrigabeek ez dute (jaiotze) herririk, baina bai hiria eta hiritartasuna. Herrigabeek sorteria eta jaioterria galdu dituzte baina ez hiritartasuna babes-hirietan. Nazio-Estatuaren subiranotasunaren helmuga interes demografiko-ekonomikoa denez, herrigabea Nazio-Estatuaren hiritartasunetik kanpo uzten da. Interes horrek asilo-eskubidea murrizten du edonon, edonoiz. Abantaila ekonomikorik aurkezten ez duen etorkinak ez du asilorik lortzen. Europako Nazio-Estatuek horrela ulertzen dute, batez ere Schengen espaziotik. Baina Derridaren ustez, Europaren politika, Europaren éthos-etika, Europaren abegia neurri politiko-polizial horietatik atera behar dira, segurtasun, demografia eta merkatuaren

aurreiritzien gainera. Hori gertatzen ez denean, polizia sartzen da Estatuaren mekanismo politikoetan.

Hori ziurtatzeko Derridak Frantzian kurdu bati gertatutakoa aipatu zuen: Frantziako auzitegi batek asiloa eman zion kurdu horri, baina polizia frantsesak Turkiara kanporatu zuen inork protestarik egiteke. Walter Benjaminek fenomeno hori sumatu zuen: poliziak abegia, aurpegia galtzen du arduradunik ezean. Benjamini jarraituz Hannah Arendtek gauza bera susmatu zuen: Gobernuaren legeak zer egin jakiten ez baldin badu, Nazio-Estatuaren polizia bidaltzen du arazoa konpontzera. Orduan polizia da pertsonak zuzenean gobernatzen dituenak. Kasu honetan polizia ez da legea betetzeko tresna, Gobernu eta Ministeriotik at agintari menperatzailea baizik. Arendten idazlanetan, hori Mendebaldeko Europar gertatu zen lehenengo aldiz etorkinekin eta herrigabeekin. Ildo horretatik, poliziaren betebeharra terrorismoaren, mafien eta narkotrafikoaren aurka jotzea da, Derridaren aburuz, baina Nazio-Estatuko edo Nazioarteko botere/indar politikialak atzeritarren asilo-politikan sartzen diren heinean, kontrol politikotik kanpo kokatzen dira.

Abegi bretoaia eta euskaldunak

Horixe da «Toubon legearen proiektuan» agitua, non legetik kanpora edo egoera irregularrean dauden atzeritarrei edo paperik gabeko atzeritarrei abegi edo harrera ematea «terrorismo-delitu» edo «gaizkile-elkartze» bihurtzen baita. Toubon legearen proiektuari buruzko aipamen hori «Cosmopolites de tous les pays, encore un effort!» hitzaldian idatzita utzi zuen, eta bertze leku batean, solasean, Toubon lege-proiektuaren kasuaren aipu egin zuen berriro, globalizazio paleo-neo-liberalean abegia delitu bihurtu dela nabarmenduz.

«Abegi-delitua» aipamena Jacques Toubonengandik hartu zuen Derridak kasu bat miatuz. Bere erranetan,

familia bretoi batek egoera ilegalean lagun euskaldunak hartu zituen etxean laguntasunez. Baina, legearen arabe-

ra, Toubonek gogorarazi zuenez, egoera ilegalean dauden pertsonak etxean, mahaian edo teilatupean hartzen dituen jendea jazar dezake legegileak. Kasu horretan euskaldunak ziren. Adierazpen hori, horrela esatearren, hunkigarria iruditu zitzaidan. Kolpe batez, kolpe bat ere izan zelako, abegiaren eskaintza delinkuentzia-ekintza bati lotuta zegoen (Jacques Derrida eta Élisabeth Roudinesco, *De quoi demain...*, Paris, Libraire Arthème Fayard et Éditions Galilée, aurretik sumatu ezin den askatasunari buruzko 4. atala).

Ez dago ostalari edo arrotz etorri berririk abegi eta asilo-eskubiderik barik. Eskubide hori gabe, etxean sartzen dena parasito, arrotz harro, ez-legitimo, legez kontrako, klandestino bilakatzen da, kanporatzeko edo atxilotzeko gai bilakatzen da (Jacques Derrida eta Anne Dufourmantelle, *De l'hospitalité*, Paris, Calmann-Lévy, 1997, 57. or.). Globalizazioan, abegi hutsa, baldintzarik gabeko abegia, ez da abegi baldintzatua (abegi baldintzatua boteretuen tolerantzia baino ez delako). Gonbidatzearen abegia ez da abegi hutsa edo bisitatzearen abegia. Abegi hutsean edo bisitariaren abegian etorri berriari ez zaio pasaportetik edo agirik/paperik eskatzen; gonbidatuaren abegian, ordea, bai. Abegi hutsean etorri berriarentzat etxea irekita dago, ezer eskatzeke, baldintzarik gabe: berdin zaio etsaia zein laguna izatea, arrotza zein senidea. Abegia etxea ematea da: abegia etikoa da. Hori da *éthos* hitzaren etimologia: etxea, bizitokia, bizilekua, bizitegia, egoitza. Derridaren hitzetan: «etika abegia da», bizileku-eskubidea, bizitoki-eskubidea.

Ez dago gizarterik abegi onik gabe. Txera onik barik ez dago justiziarik. Agian bai zuzenbidea, baina ez justizia. «Il n'y a pas de culture ni de lien social sans un principe d'hospitalité». Gizarteak abegia eskatzen du, baina abegia zuzenbide eta politikatik harago dago. Kasik etikatik harago. Abegi onean bertzea onartzen dugu sexuari, erlijioari, ideologiari, politikari, klaseari, diruari begiratu gabe. Abegi onean gizakiaren duintasuna adierazten da: gizakia helburu gisa, ez bitarteko gisa, Kanten hiztegia erabiltzearren. Hori dela kausa, abegia zailena da, lagun

hurkoa jasoz, dirurik eta paperik gabeko gizabanakoa babestuz. Abegi eginez kultura kosmopolita bilakatzen da. Harrera eginez laguna zein etsaia hartzen ditugu etxean, gure etxean, gure kulturaren.

Nortasun-agiririk edo agiririk ez dutenen abegia da politika kosmopolitikoaren lehenengo urratsa. Derridak beti eskatu du asilo-eskubidea onartzea eta asiloen aurkako legeak desobeditzea, Parisko agiririk gabekoekin jazo zen moduan: 1996ko martxoaren 18an, egoera irregularran paperik edo agiririk gabeko 430 afrikar San Ambrosio elizan geratu ziren, Parisko XI. barrutian, elkarte humanitarioek lagundurik, etorkinei buruzko politika eskuindar eta atzerakoia borrokatzeko. *Paper Machine* (Paris, Galilée, 2001) lanaren hasieran Derridak azaldu zuen Interneten, komunikabideen eta paperen garaian bera ere «paperik gabekoa» zela.

Egokitu gabeez, erbesteratuek, atzerritarrek, deserriratuek, deportatuek, kanporatuek, deserrotuek, arroztuek, atzetuek, nomada ezezagunek, izenik gabeko ibiltariek, kanpotar absolutuek abegia eskatzen d(ig)ute, eta horixe da Immanuel Kantek proposaturiko eskubide kosmopolita, ilustrazioaren espiritua gaur, Internazional berria globalizazioan.

La nouvelle Internationale

Spectres de Marx. L'État de la dette, le travail du deuil et la nouvelle Internationale (Paris, Galilée, 1993) liburuan, Derridak azaldu du kapitalismo demokrata-liberalak edo sozialdemokratik mundu ordena berriaren ezaugarriak ahaztu dituztela. Ordena global horren izurritea hamar esaldiotako telegrama batean laburbildu du Derridak:

1. Merkatu berriaren, teknologia berrien, munduko lehiakortasunaren deserregularizazioak langabezia berria ekarri digu, lan eta ez-lanaren arteko mugak ezabatuz. Deserregularizazio erregularrak, ohizkoak, sufrimendu berriak sortu ditu, eta politikak ez du hitzik deserregularizazio kalkulatu eta sozializatu horri aurre egiteko, pobrezia be-

rri horri buru egiteko. Jarduerarik ezaren, ez-lanaren eta azpienpleguaren funtzio eta eginkizunek bertze politika bat eskatzen dute eta.

2. Hiritar etxegabe, kanporatu, deportatu, deseriratu, erbesteratu, herrigabe, aberrigabe anitz esku-hartze demokratikotik at geratu direnez, lurraldeko mugak eta nortasun nazionala edo zibila berraztertu behar dira.

3. Etengabeko gerra ekonomikoek —Europako Batasunaren herrien artekoa, Ekialdeko Europako herrien eta Europako Batasunaren herrien artekoa, Europaren eta Estatu Batuen artekoa, Europaren, Estatu Batuen eta Japoniaren artekoa— nazioarteko zuzenbidea hustu eta desegin dute edonon, edonoiz, neurri aldakor eta ezberdinak aplikatuz.

4. Merkatu liberalaren arauak eta errealitateak kontraesankor menderakitzak piztu dituzte: Estatu kapitalisten protekzionismoak konkista sozialak hankaz gora utzi ditu bai Estatu kapitalistetan bai bertzeetan.

5. Kanpo-zorrak eta zorra bezalako bertze mekanismo batzuek gizateriaren proportzio handia bultzatzen dute gosera edo miseriara, gorabehera eta fluktuazio geopolitikoak astinduz, demokratizazioaren eta giza-eskubideen diskurtsoa eta erretolika izan arren.

6. Teleteknologiaren eta ohizko armamentuen komertzioa eta industria barneratu dira Mendebaldeko demokrazien ikerkuntza zientifikoaren, ekonomiaren eta lanaren sozializatzearen erregulazio arruntean. Denak lotuta daude, elkarturik doaz. Bertzalde, arma-trafiko munduan lehenengoa da, narkotrafikoaren aurretik. Hala ere arma-trafiko eta narkotrafiko sinergia berean ibiltzen dira maiz.

7. Armamentu atomikoaren hedadura eta barreiaradura menperaezinak dira Nazio-Estatuan zein merkatu globalean. Gainera, halako armamentua sortzen duten herriek adierazten dute menperatu eta kontrolatu nahi dutela, paradoxa politikorik paradoxikoenean.

8. Etniarteko gerrak arkaismoan eta zaharkerian sartu dira, Nazio-Estatu, komunitate, subiranotasun, muga, lurzoru eta odolaren kontzeptu-mamua erabiliz. Arkaismo hori ez da guztiz okerra, baina lurralde, lurzoru, hiri eta gorputzen ontopologia berria asmatu behar da, egokitzen

ez diren gizabanakoek eta kulturek bere lekua eta denbora aurki ditzaten.

9. Mafiak eta drogaren partzuergoak diren Estatu-mamua jaio dira kontinente guztietan, Ekialdeko Estatu sozialistetan ere bai. Estatu-mamua horiek ehun sozio-ekonomikoetan eta kapitalen zirkulazio orokorrean infiltratu dira, baita estatu (arteko) erakundeetan ere.

10. Globalizazioan nazioarteko zuzenbidea eta bere erakundeena beraztertu behar dira, bi oztopo aurkituz: alde batetik, bere arauak eta normak, bere eginkizunaren definizioa kultura historiko baten menpe daude, kontzeptu filosofiko europarren eta nazio-estatu-subiranotasunaren kontzeptuaren menpe hain zuzen; eta, bertze aldetik, nazioarteko zuzenbide unibertsal hori Nazio-Estatu partikularretan betetzen da, ahalmen eta indar tekno-ekonomiko eta militarrek erabiliz. Hemen arazoa da nola sortu estaturik, izenik, titulurik, kontraturik, koordinaziorik, alderdirik, aberririk, klaserik, nazioarteko komunitaterik gabeko elkertasuna. Horretarako da premia zkoa Internazional Berria, *la nouvelle Internationale*.

Hemen Derridak hauteman du Karl Marxen mamua aldamikatzea falta dela. Bere manifestu ospetsuan Marxek komunismoaren mamua ikusi zuen Europan zehar. Gaur ematen du komunismoa mamua dela, Marx iratxoa dela. Baina gaur benetako mamua dirua da. Kapitala eta merkantziaren fetitxeak kapitalismo globalaren mamua dira: ez daude bizirik, baina bizidunen bizia eta bizitza menperatzen dituzte ordena tekno-ekonomiko-militarrean. Kapitala mamua bat da: kapitalistak (eta kapitalistak ez direnak) hiltzen dira, baina ez kapitalismoa, kapitalismoaren mamua. Ez da batere erraza mamua bat hiltzea. Max Weberrek kapitalismoaren espiritu protestantea begiztatu zuen: orain badakigu kapitalismoak ez duela espiriturik, mamua baizik.

Hori dela kausa, Internazional Berria beharrezkoa da arlo zabal bat kontuan hartuz: merkatuaren analisi ekonomikoa, kapitalen legeak, kapital-motak (finantzarioa zein sinbolikoa), parlamentuko demokrazia liberala, ordezkari politikoak eta sufragioa, giza eskubideak, ema-

kumearen eskubideak, haurra renak, askatasun, berdintasun eta, batik batik, senidetatasunaren kontzeptuak, duintasunarena, gizakiaren eta hiritarraren arteko harremana. Labur adierazirik: gizakia eta demokrazia hausnartu behar dira berriro, behin eta berriro, idealismo fatalistan zein eskatologia abstraktu eta dogmatikoan ez erortzeko.

Internazional Berri horrek Francis Fukuyamaren historiaren bukaeraren tesiaren aurka jotzen du, historiaren logozentrismoaren kontra, Mendebaldeko etno-euro-amerikar-zentrismoaren aurka, ordena tekno-ekonomiko-militarraren aurka, hondamen eko-logiko eta eko-nomikoen aurka, tratamendu ontologiko berri batean. Ontopologia berrian gizakion (emakumeon eta gizonon) lekua eta denbora aztertu eta hausnartu behar dira: paperik/agiririk gabe(ko)ak, etxerik gabe(ko)ak, lanik gabe(ko)ak, herririk gabe(ko)ak, hiritartasunik gabe(ko)ak, nortasunik gabe(ko)ak, mundu globalean ematen baitu gizabanakoa *gizagabea* dela. Internazional Berriak, ordea, mundurik gabeko mundua aldamikatzen du, Lehen Mundukoa eta Hirugarren Mundukoa, baita Lehen Munduan dagoen Hirugarren Mundua (Laugarren Mundua deitzen dutena) ere, azken batean planeta global batean Lehen Mundua Hirugarren Munduan sartua delako. Internazional Berria *mundialatinizatzearen* aurka doa: Derridaren idazlanetan, globalizazioa munduko latin berria da, hizkuntzaren ordena global berria.

Internazional Berriak ez du mugarik, hizkuntza baik. Bere hizkuntza aktiboa da mugarik gabe, Itxaro Bordaren *Hautsak errautsa bezain* liburuan bezala:

Hitzaren itsasoak
Herioaren pare
Mugarik ez du.

Hori da Derridaren estrategia *Spectres de Marx* liburuan. Kapital globalaren mamuaren aurka Internazional Berriaren hizkuntza (des)eraikitzailea altxatzea, historia ofizialez aparte, *apartheideko* historia ofizialean sartzen ez diren biktima anonimoak, etxerik-lanik-herririk-hiritartasunik-nortasunik-agiririk-paperik gabeak oroituz. Izan ere, *Spectres de Marx* liburua Chris Haniri eskainita dago,

hots, lehenengo hauteskunde demokratikoak heltzear 1993ko apirilaren 10ean erail zuten Hegoafrikako Alderdi Komunistaren buruari.

*I*ntelektual disidenteak eta laguntasuna

Zio horiek izan dira Derridaren bizitzaren bihotza. Dagoeneko 1981ean Jean-Pierre Vernant-ekin Jan Huss elkartea sortu zuen, Txekoslovakiako intelektual disidente edo jazarriei laguntzeko asmoz. Hori dela eta, Pragara abiatu zen mintegi klandestino bat zuzentzera. Egun batzuetan polizia txekiarra atzetik, bukaeran aireportuan atxilotu zuten. Bere hatuetan drogak aurkitzearen plantak egin zituen poliziak eta espetxeratu zuten, drogak egin eta trafikatzegatik. Sinadura-kanpaina baten ondoren, Frantziako gobernuak afera honetan esku hartu eta gero, Txekoslovakia komunistatik kanporatu zuten. Hortik bere bizitzaren amaieraraino zuzengabeko zuzenbidea eta Estatu salatua izan ditu beti. Adibidez, gutun irekia izkiriatu zion Bill Clinton Estatu Batuetako presidenteari Mumia Abu-Jamalen epaiketaren berraztertzearen alde («Lettre ouverte à Bill Clinton», *Les Temps Modernes* 582, 1997ko otsaila-martxoa) eta José Rainha Brasilgo *Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra*ko buruaren alde ere idatzi zuen («Pour José Rainha», *L'Humanité*, 1999-11-30).

Leku horietan Derridaren proiektuaren garrantzi politikoa ageri izan da, berak deskribatu duen eran: Txekoslovakiako mintegi klandestinoan, Hegoafrikako apartheidaren aurka eta Nelson Mandelaren askatzearen alde, heriotza-zigorraren aurka, Mumia Abu-Jamalen alde, Idazleen Nazioarteko Parlamentuaren sorreran, Marxi buruz idaztean, abegiari buruz, agiririk gabeko lagunei buruz, barkamenari buruz, testigantzari buruz, sekretuari buruz, subiranotasunari buruz (horrela onartu du Derridak: «Autrui est secret parce qu'il est autre», *Le Monde de l'Éducation* 284, 2000ko iraila, 14-21. or.).

Estatuaren eta zuzenbidearen subiranotasunaren indarra deseraiki nahi izan du beti Derridaren abegi europa-

rrak. *Laguntasunaren politikak (Politiques de l'amitié*, Paris, Galilée, 1994) liburuan hala saiatu zen, Carl Schmitt zuzenbide naziaren sortzaileaz hausnartuz. Schmitten teorian, politikaren egitura laguntasunean datza. Bi mutur ziren nagusi politika hartan: etsaiak ala lagunak, (gure) aurka ala (gure) alde. Politika nazian, politika inperialistan, ez zegoen lekurik neutraltasunerako. Herri neutralak hutsak ziren, hutsaren hurrengoak. Derridak berriro hartu zuen laguntasunaren zioa, nazismoa kritikatu, laguntasuna politikatik eta demokraziatik harago doalako. Horregatik Montaigne eta Nietzscheren esaldi ezaguna errepikatu zuen: «Etsaiok, ez dago etsairik». Eta Derridaren galdera airean geratzen da globalizazioaren garaian: badago lekurik gaurko demokrazia programatuetan laguntasun ezusterako?

Rogue States eta irailaren hamaika

Horixe izan da erronka Derridaren azken urteotan. Zer/zeintzuk dira demokraziak 2001eko irailaren 11ren ondoren? Irailaren 11ren ondoren, Mendebaldeko Nazio-Estatuaren politika autoimmunitatearen legean sartu da. Prozesu autoimmune batean bizidunek ezohizko jarrera arraroa hartzen dute: bizidunak berak bere babesak apurtzen ditu, bere immunitate propioaren aurka immunizatzen hasten da txerto-logika suizida batean. (Auto)immunitatearen biolentzian gerraren mugak apurtu dira, gerra teknozientifikoak maisu direla eta. Orain zemaia mehatxu nuklearrak, bakteriologikoak, nanoteknologikoak, informatikoak dira. Orain ez du Gerra Hotzaren orekak balio. Orain ez dago orekarik, erabateko mehatxuaren indarrak izenik gabeak, aurretik jakin ezin direnak, kalkulaezinak direlako. Globalizazioan mundua mehatxu bilakatu da: ez dago bonba adimendunik horretarako, bonben biktimek (zibilek zein militarrek) erantzuna emanen baitute (ikus *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*, by Giovanna Borradori, Chicago, University of Chicago Press, 2003).

Irailaren 11 gertatuz gero, etsaia ez da Nazio-Estatu bat: arerioa etxean dago, gure teknologiaz baliatuz, gure hegazkinak gidatuz. Bi hegazkin nahikoa dira baliabide ekonomiko, militar eta politikoak geldiarazteko, teknozientziari esker. Aitzinapen teknozientifikoak (bizidunaren menperatzea, hegazkina, informazioaren teleteknologia, posta elektronikoa, Internet, telefonia mugikorra) jende askoren suntsiketa-armak dira. Transmisio eta erasoaren teknologia berriak direla medio, birtualtasuna zemaia da baina trauma erreala da. Gainera, birtualtasuna etorkizunaz jabetzen da eta horrela biolentziak ez du bukaerarik (gerra batek, ordea, bai: badu bakea sinatzeko epea). Zibil, militar eta polizien arteko mugak eta bereizketak ezabatu dira eraso teknozientifiko horietan.

Irailaren 11ko terrorismo-mota izenik eta Estaturik gabekoa, aberatsa, hipersofistikatua, telekomunikatzailea da, globalizazioa bezalakoa: kokalekurik, jatorririk, zedarrik, mugarik gabe kapitalizatua eta birtuala baita. Autoimmunitatearen legeari jarraituz, «terrorismo» hitza motza geratzen da ikara eta terrorearen logika global horretan. Horrez gain, terrorismoaren lege (auto)immunean bakoitzak logika bera erabiltzen du:

Azken baliabide gisa terrorismoaz baliatzen naiz bestea ni baino terroristagoa delako; neure burua defendatzen dut, kontraerasoa egiten dut; biktima gisa, lehenengo erasotzaileak bere burua aurkeztu baino lehenago, beste biderik utzi ez zidana da benetako terrorista, gaiztoena.

Horrela gu ez gara terroristak, bertzeak baizik. Ni ez naiz terrorista, (nire orde) bertzea delako. Horixe da terrorismoaren lege autoimmunea, terrore eta izuaren terrorismoa abegi kosmopolitaren binperra delako.

Terrorismoaren lege autoimmunea Nazio-Estatuen esparrua eramaten denean, bizi ez den Nazio-Estatua gaizkile edo terrorista bihurtzen da. Horixe da «Rogue States» izeneko teoria, Noam Chomsky-k (*Rogue States. The Rule of Force in World Affairs*, Cambridge, South End Press, 2000) eta Robert S. Litwak-ek (*Rogue States and U.S. Foreign Policy*, Baltimore, Wilson Center Press-John Hopkins University

Press, 2000) salatu dutena. «Rogue States» Estatu gaizkileak dira ingelesez, gaizkileen Estatuak gaizkileen fitxategian. «Rogue» bilau, zital, doilor, gizatxar, donge, oies, baldar, trauskil, ganberroa da. Hitz batean (edo bi hitzetan): delitugile gaizkilea. Bill Clinton eta Madeleine Allbrightek hitz hau erabili zuten «outcast, outlaw nation» eta «pariah state» eratearren. Ronald Reaganek «outlaw» erabili zuen eta George Bushek (aitak) «renegade» hitza. 2001eko irailaren 11tik AEBetako gobernuak Estatu gaizkileen teoria usatu zuen.

*National Security Council*en lan egindako R. S. Litwakek, *Woodrow Wilson Center* erakundeko nazioarteko ikasketen zuzendariak, honela mugatu zuen «rogue State» kontzeptua: «A rogue State is whoever the United States says it is» (Estatu gaizkilea Estatu Batuek erraten duten hura da). Irailaren 11tik Estatu gaizkilea da Estatu bat(zu)ek erraten du(t)ena; eta hori erraten den unean, hori erraten duen Estatua gaizkile bihurtzen da hori errateagatik. Derridaren ustez, horrela Estatu Batuak ere badira Estatu gaizkileak. Estatu Batuek ulertzen ez dutena da eraso bakteriologiko, kimiko, nuklear eta informatikoen aurrean ez dagoela Estatu gaizkilerik, orain Gerra Hotzean ez gaudelako. Orain potentziak ez dira antolatua, egonkorak, iraunkorrak, identifikagamiak, aurkitzekoak, lurreratzeak: oraingo potentziak suizidak dira, lege autoimmunen esku hartzen dutenak (J. Derrida, *Voyous: Deux essais sur la raison*, Paris, Seuil, 2003).

Hemendik aurrera biolentzia autoimmunea ez da nazioarteko gerra klasikoarena, gerra deklaratu duen Estaturik ez dagoelako. Ez da gerra zibila edo partisoen gerra, gerra iraultzailerik edo independentziaren gerrarik ez dagoelako. Beraz, gerra iraultzailerik, independentziaren gerrarik edo partisoen gerrarik ez dagoenez, «terrorismo» hitza ez da hoberena logika hori izendatzeko. Hortaz, denak «Estatu gaizkileak» dira: denak dira Estatu gaizkileak, nirea izan ezik. Bertzeak dira gaizkileak, nirea ez. Lege autoimmunea eta logika suizida inposatzen dira horrela.

Irailaren 11ren trauma sendatzeko, globalizazioaren lege autoimmunitik ateratzeko, Derridak Europako demo-

krazian sinesten zuen (izan ere, Jürgen Habermasekin batera, «Europa: kanpo-politika komun baten alde» artikulua plazaratu zuen: «Europe: pour une politique extérieure commune», *Frankfurter Allgemeine Zeitung* eta *Libération*, 2003-05-31). Derrida europazale amorratua izan zen beti, ez, ordea, Europako Nazio-Estatuen zalea. Aljeriako *pie d noir* judu abegitsuak ez zuen inoiz erran: «gu filosofook», ezta ere «gu frantsesok»; bai, berriz, «gu europarok». Derridak ez zuen ere sekula santan adierazi: «gu demokratok», Europako demokrazia (des)eraikitzearen aldekoa izan a rren, demokrazia edonon edonoiz, nonahi noiznahi bete behar delako. Hemen, hor eta han. Atzo, gaur eta bihar. Ezinezkoa da eta beharrezkoa ere bai. Europaren ideia bezalako, abegi kosmopolita bezalako. Ez dago demokrazia hutsik, ez dago abegi hutsik: etortzekoak direlako, etorkizuna direlako. ¶